

ห้างสมุดประชาชนอำเภอจุฬาภรณ์
 ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับอำเภอจุฬาภรณ์
 สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัดนครราชสีมา

คำนำ

ตามยุทธศาสตร์และจุดเน้นการดำเนินงานของสำนักงาน กศน. ข้อที่ ๒.๓ ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และข้อมูลความเป็นมาของชุมชนเพื่อสร้างสำนึกการรักถิ่นและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ดังนั้น ห้องสมุดประชาชนอำเภอจุฬาภรณ์ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ในอำเภอจุฬาภรณ์ ดำเนินงานสนองนโยบายของสำนักงาน กศน. จึงได้จัดทำเอกสารภูมิปัญญาไทยจากใบกะพ้อ วิธีสานพัดใบกะพ้อเป็นรูปเล่ม เพื่อให้บริการการศึกษาค้นคว้า ของเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการอ่านส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สร้างความภาคภูมิใจให้กับเยาวชนในท้องถิ่นให้ได้ตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

ห้องสมุดประชาชนอำเภอจุฬาภรณ์

สารบัญ

	หน้า
ตอนที่ ๑ บทนำ	๑
ตอนที่ ๒ การทำพัดใบกะพ้อ	๓
• ประวัติความเป็นมา	๓
• ต้นกะพ้อ	๖
• ขั้นตอนการทำพัดใบกะพ้อ	๙
• ขั้นตอนการสานพัดใบกะพ้อ	๑๓
• สรุปกรรมวิธีการผลิตพัดใบกะพ้อ	๑๙
ตอนที่ ๓ ภูมิปัญญาไทยจากใบกะพ้อ “ขนมต้ม”	๒๐

บทนำ

ภูมิปัญญาไทยในอดีตได้เรียนรู้ถึงการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ โดยใช้วัสดุธรรมชาติ จนกลายมาเป็นเครื่องใช้ และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นงานหัตถกรรมทั้งงดงามและตอบสนองต่อการใช้งานและแฝงไปด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละชุมชน งานหัตถกรรมแต่ละท้องถิ่นจะมีความงดงามและสะท้อนเอกลักษณ์ของกลุ่มชนในถิ่นนั้นๆ จากเดิมที่ไว้สำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อมีจำนวนมากขึ้นก็จะแบ่งปันหรือจำหน่ายให้กับบ้านเรือนใกล้เคียง ต่อมาเมื่อสังคมขยายตัวมีการติดต่อไปมาหาสู่ระหว่างท้องถิ่น มีการถ่ายทอดรูปแบบศิลปะในระหว่างท้องถิ่นที่มีรากฐานทางศิลปะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน แบบผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นใหม่จะมีลักษณะผสมผสานที่สอดคล้องต่อความต้องการของตลาดสินค้า

ใบกะพ้อเป็นพืชตระกูลปาล์ม มีลักษณะเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบมีลักษณะเป็นรูปพัด ชาวบ้านในภาคใต้จะนิยมนำใบกะพ้อมาสานเป็นพัด เรียกว่า “พัดใบกะพ้อ” หรือ “พัดใบพ้อ” ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมประเภทจักสานที่เป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ โดยเฉพาะในอำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นแหล่งผลิตที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในชื่อของ “พัดอายเลา” และในปัจจุบันพัดใบกะพ้อของบ้านอายเลา ต.ทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนและแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นชุมชนเดียวที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์พัดใบกะพ้อ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนจะทำเป็นอาชีพเสริม มีไม่กี่ครัวเรือนที่ยึดเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากในปัจจุบันการแข่งขันทางการตลาดค่อนข้างสูง ทั้งจากชุมชนใกล้เคียงและสินค้าหัตถกรรมด้วยกันทั้งในและต่างประเทศ

ผลิตภัณฑ์จากพัดใบกะพ้อเป็นการนำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิต เป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ทำให้มีประโยชน์ต่อคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งการพัฒนารายได้ พัฒนาชุมชน ให้มีอาชีพเสริม ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เสริมสร้างความสามัคคีแก่คนในชุมชนเป็นอย่างดี และมีประโยชน์ต่อชนรุ่นหลังที่สนใจในผลิตภัณฑ์จากใบกะพ้อ

ในปัจจุบันพัดใบกะพ้อได้รับการส่งเสริมจากสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอร่อนพิบูลย์ และอำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มในหมู่บ้านดังนี้

๑. กลุ่มหัตถกรรมจักสานพัดใบกะพ้อบ้านโคกยาง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลร่อนพิบูลย์อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. กลุ่มหัตถกรรมจักสานพัดใบกะพ้อบ้านสวนเลา ที่ตั้ง ๓๐๗ หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ดอกไม้จากพัดใบกะพ้อ

การทำพิไลใบกะป้อ

ประวัติความเป็นมา

การแปรรูปใบกะป้อเป็นงานหัตถกรรมจักสานนั้น เริ่มจากที่ นางดำ แบนแก้วซึ่งเป็นย่าของ นายลบ แบนแก้ว ได้ย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอสว่างไสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินที่หมู่บ้านสวนอ้ายเลา หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอกุพราภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙ นางดำ แบนแก้ว ได้นำใบกะป้อมาตัดเป็นรูปใบโพธิ์ นำมาพดลผ่นคลายความร้อน ซึ่งใช้ได้ไม่นานก็เสื่อมสภาพไปเนื่องจากเป็นใบกะป้อนั้นเป็นลักษณะที่คลื่ออกตามธรรมชาติไม่มีการเสริมแต่งแต่อย่างใด ดังนั้นในยามว่าง นางดำ แบนแก้วและเพื่อนบ้านก็นำยอดกะป้อที่ยอดยังซ้อนกันอยู่มากริดแยกเป็นกลีบแล้วนำมาสานขัดลายเป็นรูปใบโพธิ์ ซึ่งสามารถใช้งานได้นาน จึงนำพดใบกะป้อเป็นของฝากแก่เพื่อนบ้านและนำมาขายที่ตลาดเขาน้อย ตลาดเขาชุมทอง ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก จึงนำมาสอนลูก ๆ ทั้ง ๘ คน แล้วนำไปขายที่ตลาดประจำอำเภอ จังหวัด และตามโรงพยาบาล เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี ต่อมาได้ขยายตลาดไปตามต่างจังหวัด ตลอดจนถึงกรุงเทพมหานคร ได้ปรับปรุงรูปแบบ ขนาดและสีสันทให้สวยงามยิ่งขึ้น ซึ่งได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายเป็นที่เล้าขานของคนทั่วไป พดใบกะป้อได้รับการบรรจุเข้าประกวดและแข่งขันในงานประเพณีเทศกาลเดือน

สิบของจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ลูกหลานของดำ แป้นแก้วและเพื่อนบ้าน ได้รวมกลุ่มกันในการจำหน่ายพัดใบกะพ้อเพื่อลดปัญหาพ่อค้าคนกลาง ทางหน่วยงานราชการให้การสนับสนุน ส่งเสริมกลุ่มให้มั่นคงยิ่งขึ้น โดยการสร้างที่ทำการกลุ่มขึ้นที่บ้านนายเกลือม แป้นแก้ว ซึ่งได้รับงบประมาณช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และได้งบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติมจากกรมพัฒนาชุมชน ปัจจุบันพัดใบกะพ้อได้รับการคัดเลือกให้เป็นสินค้าในโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (ลบ แป้นแก้ว. ๒๕๔๙: สัมภาษณ์) นายลบ แป้นแก้ว เริ่มทำพัดใบกะพ้อ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ทำมาตั้งแต่รุ่นแม่ถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูก ทำมาตลอดและเห็นว่าการตลาดพอไปได้ มีการติดต่อค้าขายกันระหว่างกลุ่มเพื่อนบ้านละแวกใกล้เคียง จากนั้นเริ่มรวบรวมสมาชิกในตอนแรกมีสมาชิกจำนวน ๒๐ คน ปัจจุบันมีสมาชิก ๖๔ คน โดยส่วนใหญ่ทำพัดใบกะพ้อเป็นอาชีพเสริม อาชีพหลักทำสวนผลไม้ สวนยางพารา มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไปสู่รุ่นลูกหลาน ถ้าการส่งเสริมการตกแต่งรูปแบบแปลกใหม่ก็ยินดีที่จะทำเพราะอาชีพการทำพัดใบกะพ้อนี้ได้ส่งลูกๆเรียนจนได้รับใบปริญญามา ๓ คน รู้สึกภาคภูมิใจในองค์ความรู้ที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดให้มาทำมาหากิน และสภาพแวดล้อมในชุมชนอุดมไปด้วยทรัพยากรท้องถิ่นที่สำคัญคือ ต้นกะพ้อ ทุกครัวเรือนจะมีการปลูกต้นกะพ้อไว้ในสวนยางพารา สวนผลไม้ ในบริเวณบ้านพักอาศัย ชุมชนมีความเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน มีศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำพัดใบกะพ้อให้กับเยาวชนในท้องถิ่นและเป็นสถานที่จำหน่ายพัดใบกะพ้อ ด้วยเหตุที่ชุมชนได้รับคัดเลือกให้เป็นชุมชนเข้มแข็งตัวอย่าง จึงมีกลุ่มคนแวะเวียนมาเยี่ยมเยียนศึกษาดูงานในชุมชนอยู่ตลอดเวลา กลุ่มจักสานใบกะพ้อจึงมีหน้าที่ใน

การสาธิตการทำพัตใบกะพ้อและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับผู้ที่สนใจ ซึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีเพียงรูปแบบเดียว คือพัตใบกะพ้อ

ในปี พ.ศ.๒๕๔๕ โครงการหมู่บ้านพิทักษ์ป่ารักษาสีงแวดล้อม สำนักบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ๑๙ ได้สนับสนุนให้กลุ่มจักสานพัตใบกะพ้อในท้องที่ มีการเพาะปลูกต้นกะพ้อเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบและยังเป็นการส่งเสริมให้ราษฎรในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาต้นกะพ้อให้คงอยู่ ได้มีการให้ความรู้กับกลุ่มสมาชิกซึ่งปัจจุบันมีประมาณ ๓๐ คน เกี่ยวกับประโยชน์ของการอนุรักษ์ป่าไม้ (การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพด้านป่าไม้กลุ่ม จักสานพัตใบกะพ้อ) จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ทราบว่า ชุมชนจะมีวัตถุดิบในท้องถิ่นที่เพียงพอต่อความต้องการในอนาคต

การปลูกต้นกะพ้อในสวนยางพารา

ต้นกะพ้อ

ชื่อพื้นเมือง กะพ้อ (ภาคกลาง) ต้นพ้อ (ภาคใต้-พัทลุง)

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Licuala spinosa* Thumn.

ชื่อวงศ์ Palmae

ลักษณะทั่วไป ต้นกะพ้อเป็นพืชตระกูลปาล์ม มีลักษณะเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก แตกหน่อขึ้นรวมกันเป็นหมู่ใหญ่ในป่าพรุ ลำต้นสูง ๓-๕ เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง ๔-๕ เซนติเมตร ใบเป็นรูปฝ่ามือ เรียงเวียนสลับ แผ่นใบค่อนข้างกลม เส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๐๐-๑๕๐ เซนติเมตร สีเขียว มีใบย่อยมาก ก้านใบสีเหลืองส้ม ยาว ๑๐๐-๒๐๐ เซนติเมตร ขอบก้านมีหนามงอเล็กน้อย ยาว ๑-๓ เซนติเมตร เรียงเป็นระเบียบจากใหญ่ไปหาเล็ก ลักษณะใบเป็นรูปพัด ก้านใบยาว มียอดสีขาว ใบเส้นเป็นมัน ก้านใบเหนียว

ต้นกะพ้อ

ประโยชน์

ยอดอ่อน (หัวพ้อ) ใช้ประกอบอาหาร ทำแกงเลียง แกงส้ม ต้มจืดน้ำพริก ใบอ่อนใช้ห่อข้าวเหนียวเป็นขนมต้ม (ช่วงลากพระ-ออกพรรษา) ใช้ทำพัต (พัตใบพ้อ) ก้านใบใช้ทำดอกมดกล้ำข้าวหน้าดำนนา ใช้ทำเสื่อ ใช้ปลูกเป็นไม้ประดับ สรรพคุณด้านสมุนไพร ใช้ยอดอ่อนเป็นส่วนผสมของยาสมุนไพรแก้สะตืออีกเสบในลูกวัว (ใช้ยาฉุน ๒ ชีด ปูนแดงกินกับหมาก ๑ ชีด ยอดอ่อนกะพ้อ ๒ ชีด น้ำสะอาดพอประมาณไม่เปียกหรือแห้งเกินไป เจ้าของภูมิปัญญานี้ชื่อนายปวิวัติ ไกรบำรุง อยู่หมู่ที่ ๔ ต.บางหมาก อ.เมือง จ.ชุมพร)

ใบอ่อนกะพ้อ

ต้นกะพ้อโตเต็มที่

ดอกกะพ้อ

ลูกกะพ้อ

ขั้นตอนการทำพัดใบกะพ้อ

วัสดุอุปกรณ์การสานพัดใบกะพ้อ

๑. ยอดอ่อนต้นกะพ้อ
๒. หวายและไม้ไผ่คลานสำหรับทำห่วงหูตรงปลายด้ามของพัด
๓. หวายหรือผลิตภัณฑ์ใยสังเคราะห์ สำหรับผูกพันด้าม
๔. สีย้อม นิยมใช้สีแดง เขียว และเหลือง
๕. มีดจักตอก ใช้เป็นมีดเลื่อยตอกกะพ้อ
๖. กรรไกรตัดแต่งพัดใบกะพ้อ
๗. เหล็กแหลม ใช้เจาะรูสอดเชือกพันด้าม

มีดจักตอก

ยอดอ่อนต้นกะพ้อ

ขั้นตอนการเตรียมใบกะพ้อเพื่อใช้ในการสาน

๑. การตัดยอดใบกะพ้อ เข้าไปตัดในป่าตัดมาแล้วก็ไถ (เลื่อย) ให้เป็นตอก

การตัดยอดใบกะพ้อ

๒. การเลื่อยพ้อหรือไถพ้อ นำยอดอ่อนใบกะพ้อสดที่ใบยังซ้อนทับกันอยู่ นำมาเลาะหนามเกลาแต่งเหลื่อมก้านและตัดก้านให้ยาวพอเหมาะ เพื่อทำด้าม พัดต่อไป ดึงแยกครีบบใบหรือหูกะพ้อทั้งสองข้างออกทั้ง ตัดสะดือกะพ้อซึ่งเป็น ก้านแกนกลางออกให้เหลือประมาณ ๕-๖ นิ้ว กรีดใบออกเป็นทางยาวตลอด ให้กว้างประมาณ ๑ เซนติเมตร หนึ่งใบใหญ่ต้องกรีดให้ได้ ๑๘-๒๒ แฉก

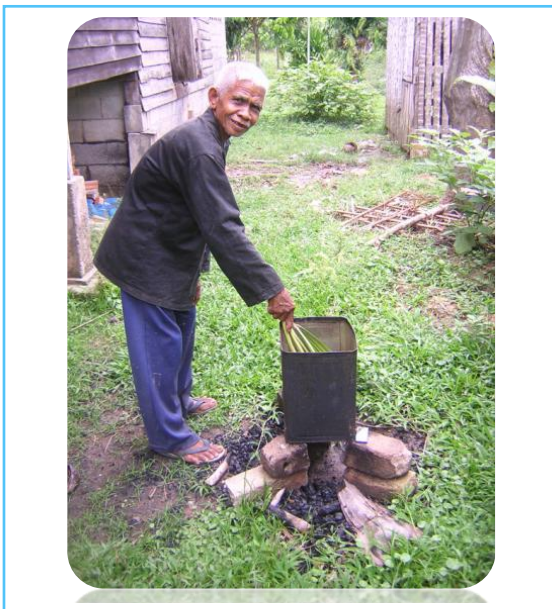

การเลื่อยพ้อ

๓. **การนำกะพ้อไปตากแดด** นำไปตากแดดจัด ๑ วัน ให้ห้อยส่วนปลายใบลงเพื่อให้ใบกะพ้อเหี่ยวโดยตรงไม่คดงอใบสีเขียวก็จะเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลอ่อน

๔. **การลวกน้ำร้อน** นำใบกะพ้อที่ตากแดด ๑ วันแล้วไปลวกน้ำร้อนเพื่อให้ใบนิ่ม จุ่มแช่ในน้ำเดือดประมาณ ๓ นาที

๕. การตากแดดซ้ำอีกครั้ง นำกะพ้อที่แช่ในน้ำเดือด ยกขึ้นแขวนราวไม้ไผ่ ในขั้นตอนนี้ควรจัดวางให้เป็นระเบียบเหมาะแก่การพลิกแปรและเก็บยกได้ง่าย ควรให้แห้งทั่วๆ กัน และเพื่อเก็บยกได้ง่าย หลังจากบ่มใบกะพ้อไว้ ๑ คืนให้ยก ทั้งราวไม้ไผ่ไปแขวนตากแดดประมาณ ๓ วันจนกว่าจะแห้ง จึงนำไปเก็บไว้ใน ที่ร่ม อย่าให้ถูกฝน ถูกน้ำ หรือถูกความชื้น ต้องจัดตากและเก็บจนกว่าจะได้ใบ กะพ้อที่แห้ง ขาวสวย การตากแดดซ้ำอีกครั้ง แล้วจึงนำไปย้อมสีตอกตาม ต้องการ เพื่อให้การจักสานมีลวดลายงดงามยิ่งขึ้น

ใบกะพ้อที่ย้อมสี

ขั้นตอนการสานพัดใบกะพ้อ

๑. การก่อพัด นำน้ำอุ่นมาพรมใบกะพ้อที่จะใช้จักสานหรือชุบน้ำให้เปียกพอทั่ว ห่อด้วยผ้า ทิ้งไว้ประมาณ ๑๐-๒๐ นาที เพื่อให้ใบกะพ้อที่แห้งอ่อนตัว และเกิดความเหนียวไม่แตกขณะสาน นำยอดกะพ้อที่นิ่มดีแล้ว แยกตรงกลางนับตอกข้างซ้ายและข้างขวาให้เท่ากัน จำนวนตอกตามความเหมาะสม เช่น พัดขนาดกลางนับข้างละ ๑๘ ตอก พัดขนาดใหญ่ข้างละ ๒๒ ตอก ส่วนที่เหลือทั้งสองข้างให้ดึงออกมาใช้เป็นตอกก่อสานพัด

๒. การขึ้นพัด นำใบกะพ้อที่เตรียมไว้วางบนพื้น หันก้านเข้าหาตัวผู้สาน ใช้เท้าด้านหนึ่งเหยียบก้านใบกะพ้อให้กระชับ แฉใบกะพ้อออกเป็นดอก ทาเป็นดอกยี่น นาดอกกะพ้อมาสลับหัวสลับหางซ้อนกันเป็นคู่ จะเริ่มวางดอก ก่อข้างใดข้างหนึ่งก่อนก็ได้ แล้วจัดสานขัดเป็นลายขัดให้ได้ ๓ คู่ จัดตั้งดอกให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย พร้อมทั้งจะจัดไปสานก่อลายขัดอีกข้างหนึ่ง เมื่อก่อดอกก่อ ๓ คู่ ทั้งสองข้างเสร็จแล้วให้นำดอกสองข้างมาขัดกันเองสานขัดเข้ากับดอกยี่นแบบลายขัดไทย โดยการยกดอก ๑ ดอก แล้วข่มดอกอีก ๑ ดอก ไปเรื่อยๆจนสุดดอก

การขึ้นพัด

๓. **การเวียนพัด** เมื่อขึ้นพัดเสร็จแล้ว ต้องจัดตอกให้แน่นพอดี ปลายตอกที่เหลือให้สานกลับลงมาถึงขัดและต้องจัดรูปทรงให้สวยงาม ปลายตอกที่เหลือให้รวบมัดไว้ที่ก้านให้มีขนาดพอเหมาะเพื่อเตรียมไว้ทำเป็นด้ามพัด

การเวียนพัด

๔. การนำพัดที่สานเสร็จแล้วไปตากแดด นำพัดที่สานเสร็จแล้วไปตากแดด จัดๆอีกครั้งเพื่อป้องกันเชื้อรา

การนำพัดที่สานเสร็จแล้วไปตากแดด

๕. การพันด้ามพัด ทำท่อนหวายสั้นๆหรือไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ นำมาดัดให้โค้ง ประคบค่อมปลายก้านใบกะพ้อไว้ ให้ช่วงโค้งห่างจากปลายก้านใบราว ๑ นิ้ว นำเชือกหวายมาพันทับหวายที่ประบกก้านใบพันให้แน่นและละเอียดที่สุด จากนั้นจึงสอดหวงหวุดตรงปลายด้ามของพัดให้ประณีตและตกแต่งให้สวยงาม

ลุงลบ แป้นแก้ว กำลังสาธิตการพันด้ามพัด

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์พัดใบกะพ้อ

สรุปกรรมวิธีการผลิตพัทไบกะพ้อ

กรรมวิธีการผลิตพัทไบกะพ้อ

ภูมิปัญญาไทยจากใบกะพ้อ

ภูมิปัญญาไทยจากใบกะพ้อ

กะพ้อ เจริญเติบโตได้ดีในที่โล่งแจ้ง ชอบดินปนทรายที่ชุ่มชื้น ชอบความชื้นปานกลาง-สูง แสงแดดจัด สามารถปลูกในสนามหญ้าเพื่อให้มันแตกกอเป็นพุ่มหรือจะทำเป็นสวนหย่อมก็ได้เป็นงานด้านภูมิทัศน์เนื่องจากทรงพุ่มสวย ปลูกเป็นไม้กระถางหรือในแปลงริมน้ำ เป็นแนวรั้วบังสายตา

ใบ นั้นหรือ คือ**ใบกะพ้อ** ไม่ได้ใช้ทำขนม แต่ใช้ห่อขนม เป็นใบของต้นกะพ้อ ชาวภาคใต้จะนำยอดอ่อนของใบกะพ้อที่ยังไม่บานมา**ห่อข้าวต้ม** ซึ่งภาษาถิ่นใต้เรียกว่า **ต้ม** คือขนมที่ทำจากข้าวเหนียว ห่อด้วยใบกะพ้อ รูปทรงสามเหลี่ยม แล้วนำไปต้มให้สุก ใช้ในงานบุญตามประเพณีท้องถิ่น เช่น วันทำบุญสารทเดือนสิบ ชักพระ งานบวช และอีกหลายงาน โดยก่อนวันทำบุญจะต้องเตรียมใบกะพ้อไว้ล่วงหน้า ๒-๓ วันนำมาคลี่ออกแล้วรีดให้เรียบ ตัดให้เสมอ รีดได้หลายใบแล้วนำมาห่อเป็นสามเหลี่ยมเพื่อขึ้นรูปไว้ห่อจริง

วิธีทำขนมต้ม มีดังนี้

๑. คั้นมะพร้าวให้ได้น้ำกะทิ ๒ ถ้วยตวง
๒. ล้างข้าวเหนียวให้สะอาด ใส่กระชอนให้สะเด็ดน้ำ เทใส่กระทะเติมน้ำกะทิ เกลือ ตั้งไฟ ผัดไฟปานกลางจนข้าวเหนียวแห้ง
๓. เติมถั่วดำที่ต้มแล้ว เติมน้ำตาล ผัดให้ทั่วจนได้ที่ยกลง
๔. ตัดใบกะพ้อ แบ่งส่วนของใบกะพ้อให้มีความกว้างของแต่ละใบ

เท่ากันเพื่อเวลาห่อขนมจะได้เท่าๆ กัน

๕. พับส่วนปลายของใบกะพ้อเป็นรูปกรวย ตักข้าวเหนียวใส่กลงให้แน่นจนสุดกรวย แล้วพับเป็นรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วสอดส่วนโคนของใบกะพ้อออกมาทางยอดแหลมของกรวย ดึงให้แน่น หรือจะขมวดปมตรงปลายกรวยเพื่อกันหลุดก็ได้

๖. นำไปต้มหรือนึ่งให้สุก

อุปกรณ์การทำ “ขนมต้ม”

วิธีการห่อขนมต้ม

חכמות

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ. (๒๕๔๘). การวิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชุมชน
โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง อ.ฉวาง
จ.นครศรีธรรมราช. ใน ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน. หน้า
๒๐๙-๒๔๐. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การ
มหาชน).
- เจน แปนแก้ว ศิลปหัตถกรรมพัดใบกะพ้อ (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก :
<https://www.gotoknow.org/posts/๒๓๖๗๐๐>
- เจษฎา พัฒรานนท์. (๒๕๕๓). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจัก
สานท้องถิ่นโดยใช้ วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
กรณีศึกษากลุ่มจักสานใบกะพ้อ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์
จังหวัดนครศรีธรรมราช. ปริญญาโท กศ.ม. (ศิลปศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๑๑. กรุงเทพฯ. มูลนิธิสารานุกรม
วัฒนธรรมไทย, ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒, ๓ หน้า.
- สำนักงานบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ๑๙ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า
และพันธุ์พืช. (๒๕๔๖?). กะพ้อและหัตถกรรมจักสานพัดใบกะพ้อ.
นครศรีธรรมราช : ช.พัฒนา.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (๒๕๔๔). ภูมิปัญญาทักษิณ. ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ:
อัมรินทร์.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายเฉลิม ขาวล้วน

ครูชำนาญการ รักษาการในตำแหน่ง

ผอ.สกร.ระดับอำเภอจุฬาภรณ์

พันโทสิทธิพงศ์ นุ่นจ้อย

วิทยากร

ผู้รวบรวม/เรียบเรียง

นางวรรณ ศรียิ่ง

บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ

คณะทำงาน

นางสาวปัทมา ทุ่มทวน

ครูผู้ช่วย

นายธนวิษญ์ มุสิกะ

ครูอาสาสมัครฯ

นายธีรเชษฐ์ ยิ้มละมัย

ครูอาสาสมัครฯ

ภูมิปัญญาไทย

จากใบกะพ้อ

การจักสานใบกะพ้อ